

JuriGenT, een juridische databank Nederlands/Spaans op maat van de vertaler

Patricia Vanden Bulcke & Carine De Grootte

In dit artikel willen wij JuriGenT voorstellen, een project dat zowel de vroegere decaan, prof. dr. Rita Godyns, als de huidige vakgroepvoorzitter, prof. dr. Véronique Hoste, erg genegen zijn.

Het project is ontstaan n.a.v. de vertaalcolleges ‘gespecialiseerde vaardigheid: juridische teksten’. De bestaande juridische vertaalwoordenboeken en databanken bleken ontoereikend: moeilijke definities, onduidelijkheid over synoniemen, gebrek aan collocaties en woordverbindingen... Om die tekortkomingen op te vangen werd JuriGenT opgezet, waarbij de volgende premissen gelden. JuriGenT is een databank:

1. die uitgewerkt is in MultiTerm, een veelgebruikt programma voor terminologiebeheer, en waarvan de eenheden geselecteerd zijn uit vergelijkbare corpora, meer bepaald een Nederlands- en een Spaanstalig corpus;
2. die als, gespecialiseerde databank, juridische terminologie uit het vennootschapsrecht opneemt, meer bepaald uit statuten;
3. die de terminologie uit twee rechtssystemen behandelt, het Belgische en het Spaanse, in twee talen, het Nederlands en het Spaans; hij is echter bedoeld voor de Nederlandstalige gebruiker, wat impliceert dat de voertaal van de fiches Nederlands is;
4. die bruikbaar is voor het vertalen in beide richtingen (zogenaamde ‘in- en uitvertaling’);
5. waar men toegang toe krijgt, ofwel alfabetisch, ofwel via de boomstructuren, door een van de voorkeurseenheden, die er in hun samenhang voorgesteld zijn, aan te klikken;
6. waarvan de fiches onomasiologisch zijn opgevat, d.w.z. met een overkoepelende begripsomschrijving, maar met een apart veld per taal om de afwijkingen van dat begrip te duiden (het zogenaamd ‘equivalentieveld’);
7. die bedoeld is voor een specifiek publiek (Temmerman, 2000, p. 235, Cabré & al., 2003; Cabré, 2005), nl. vertalers en niet juristen. Bij elke beslissing primeert de vraag: waar heeft de vertaler het meest baat bij?

Vandaag telt JuriGenT 1100 begrippen, wat minimaal neerkomt op ongeveer 4500 termen.

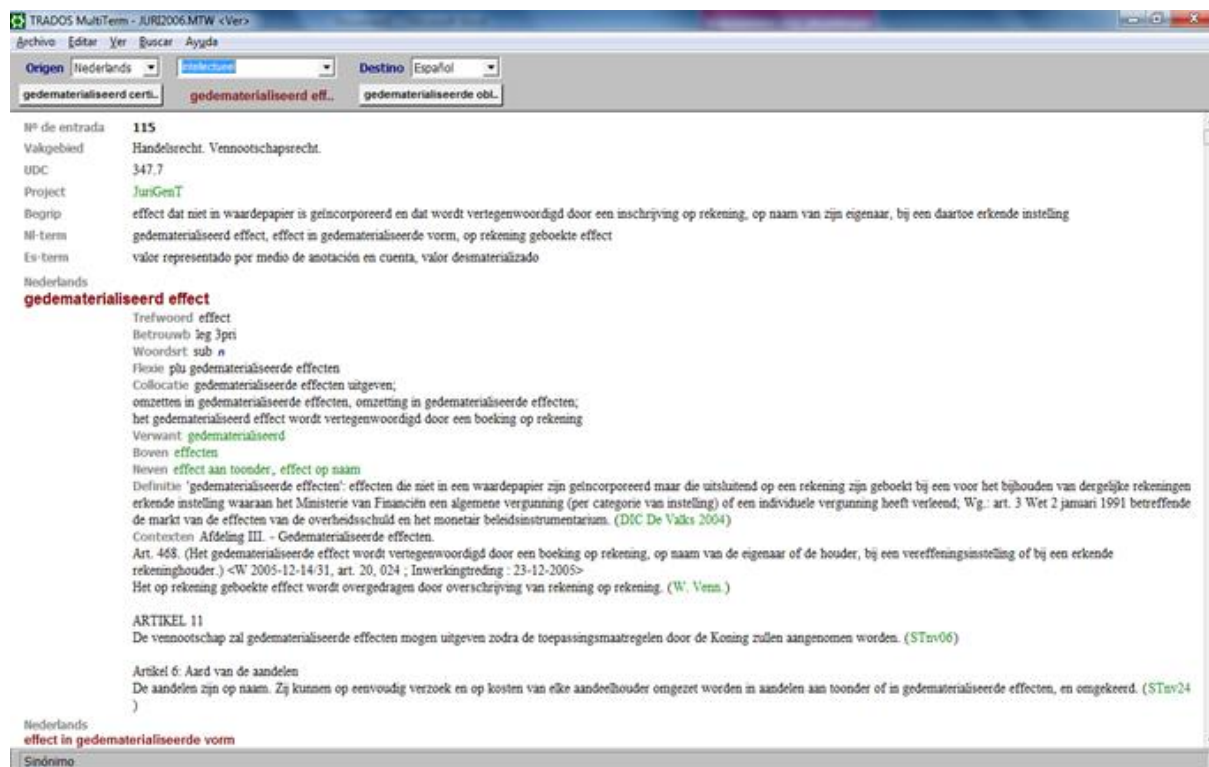
In dit artikel hebben we het niet over de conceptuele asymmetrie, typisch voor juridische terminologie, die, per definitie, systeem- en dus landgebonden is. Dergelijke problemen zijn al in overvloed beschreven in de literatuur. Hoewel JuriGenT die problematiek ook heeft moeten oplossen (denk maar aan de vennootschapstypes in beide landen en bepaalde nationale instellingen zoals het Belgische toezichtsorgaan CBFA (‘Commissie voor Bank-Financie- en Assurantiewezen’, vanaf 1/04/2011 FSMA)), willen we zes specifieke pluspunten van de databank in de verf zetten. Voor het achterliggend theoretische kader verwijzen we naar de bibliografie in de artikels die hierna geciteerd worden.

1. Gangbare terminologie

De selectie van de termen is gebeurd op basis van hedendaagse vergelijkbare corpora van Nederlandstalige en Spaanstalige statuten. Ze is niet gebeurd op basis van juridische naslagwerken over vennootschapsrecht. De geselecteerde termen zijn bijgevolg de termen die in statuten voorkomen, al dan niet frequent gebruikt.

2. Meer soorten eenheden: terminologische, fraseologische en verbindingseenheden

Bij de selectie van de termen is de aandacht vooreerst uitgegaan naar onmiskenbaar juridische termen (bv. soorten aandelen, soorten kapitaal...). Daarnaast ook naar eenheden die op het raakvlak liggen van 'term' (specifiek gebruik) en 'woord' (algemener gebruik) (bv. *advies*, *beraadslaging*, *betaling*... *enkelvoudig effect*, *meervoudig effect*...). Maar naast deze 'klassieke' terminologische eenheden zijn er nog twee andere soorten geselecteerd. De fraseologische eenheden in enge zin (bv. de werkwoorden/adjectieven bij een substantief: bij 'betaling' *betalingen doen*, *in gebreke van betaling blijven*, *vrij zijn van achterstallige betalingen*, *gehouden tot betaling*, *na betaling van alle schulden, lasten en kosten*, *tegen betaling van, het tijdstip en wijze van betaling*) en die in ruime zin (bv. de syntactische, min of meer 'vaste' formulering van een betekenis: De vennootschap heeft tot doel en niet Het doel van de vennootschap is). Een derde soort betreft minder specifieke verbindingseenheden, eenheden die juridisch slechts relevant zijn door hun combinatiemogelijkheid met een paradigma van juridische termen (bv. *met inachtneming van de wettelijke voorschriften / de bepalingen terzake / de regels die / dezelfde termijn*...). De selectie van dit ruime assortiment zou de kwaliteit van een juridische vertaling ten goede moeten komen. In de afbeelding hieronder een voorbeeld van een terminologische eenheid:

Afbeelding 1: fiche van de term *gedematerialiseerd effect*

3. Aandacht voor synonymie

Het principe van de terminologische eenduidigheid (één term voor één begrip) is in de praktijk vaak zoek. Een vertaler weet vaak niet of twee gehanteerde termen in een juridische tekst al dan niet synoniemen zijn. Vandaar dat JuriGenT veel aandacht besteedt aan synoniemen en bijna-synoniemen (bv. *positieve stem*, *ja-stem*, *stem voor*; *vergoeding*, *bezoldiging*, *verloning*, *emolumenten*). Waar mogelijk worden de kleine verschillen tussen de bijna-synoniemen geduid, maar vooral in statuten, waar een opsomming van dergelijke termen een van de stijlfiguren is, is dit niet altijd mogelijk (bv. *kantoren*, *bedrijfszetels*, *filialen* en *dochtervennootschappen*; *vereniging*, *zaak*, *onderneming* of *vennootschap*). De werkwijze is zo dat de termen eerst geselecteerd worden op basis van hun frequentie, en dat nadien alle synoniemen, ook al komen ze maar één keer voor, mee worden behandeld. Het zijn net die minder frequente synoniemen die de vertaler niet in woordenboeken vindt.

4. Vereenvoudigde begripsomschrijvingen

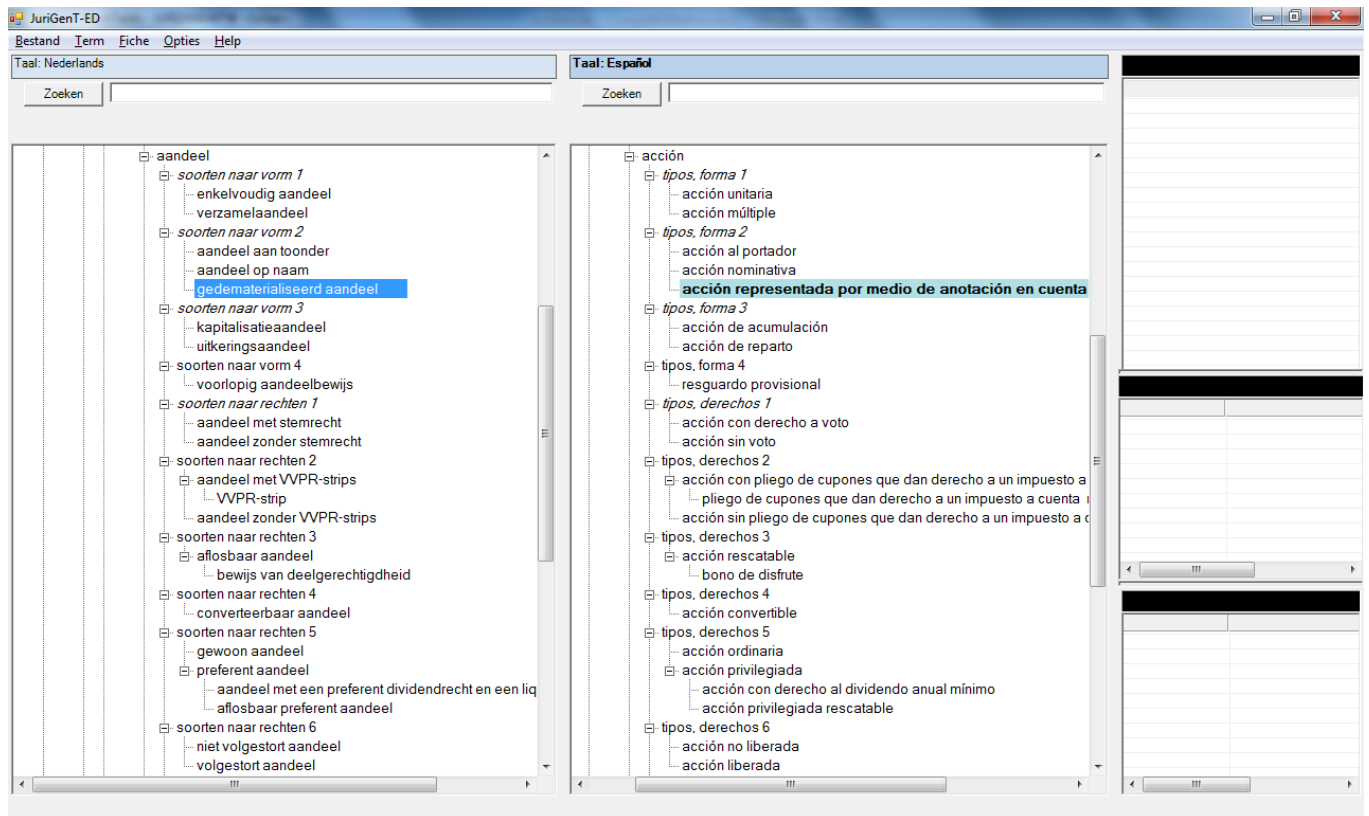
De definities uit juridische woordenboeken zijn vaak ontoegankelijk voor niet-juristen. Het terminografische fiche van JuriGenT is zo ontworpen dat het met een overkoepelende begripsomschrijving begint (onomasiologisch principe) die zo is opgevat dat ze de vertaler moet helpen om de begrippen correct te interpreteren en te onderscheiden van verwante begrippen. De elementen die bijdragen tot het juridisch interpreteren van het begrip, zoals bv. het inschatten van de juridische gevolgen, worden zo veel mogelijk achterwege gelaten omdat die voor een vertaler niet relevant zijn. Daarnaast wordt op elk fiche ook een woordenboekdefinitie opgenomen, zodat een strikt juridische definitie altijd binnen bereik is. Ter illustratie van het verschil tussen een begripsomschrijving en een definitie, citeren we beide over *mede-eigenaar*:

Mede-eigenaar [begrip]: persoon die samen met één of meer andere personen een zaak, in casu een waardepapier, in onverdeeldheid in zijn eigendom heeft; is altijd als rechthebbende gelegitimeerd

Mede-eigenaar [definitie]: gerechtigde van een abstract-mathematisch aandeel van een eigendomsrecht op een bepaalde zaak, zonder dat hij aanspraak heeft op een bepaald deel van deze zaak; Wg.: art. 577-2 - 577-14 B.W. (^DIC De Valks 2010^)

5. Termen in hun samenhang

Een databank biedt meer verwijzingsmogelijkheden dan een (papieren) woordenboek. Daar heeft JuriGenT gebruik van gemaakt door de voorkeurstermen niet alleen alfabetisch, maar ook conceptueel gestructureerd aan te bieden in de vorm van begrippenbomen. Bij elke term ziet de gebruiker in één oogopslag welke de boven-, neven- en ondertermen zijn, en kan hij die termen dan ook met één klik consulteren. Hieronder wordt een screenshot weergegeven van een deel van de begrippenboom van *aandeel*. De respectievelijke velden van boven-, neven- en eventueel ondertermen zijn terug te vinden in het al eerder afgebeelde fiche van *gedematerialiseerd effect*.

Afbeelding 2: screenshot uit de begrippenboom voor *aandeel*

6. Aandacht voor grammaticale kenmerken van het tekstgenre

Statuten bevatten de werkingsregels van een vennootschap. De deontische modaliteit staat er dan ook centraal: wat moet, wat kan en wat mag. Elke taal heeft haar eigen lexicale en grammaticale middelen om deze modaliteit uit te drukken. Aan de lexicale uitdrukkingsmiddelen (*moeten, kunnen, mogen*) wordt in de databank een fiche gewijd, omdat er geen een op een relatie bestaat tussen de (Belgisch) Nederlandstalige en Spaanse equivalente werkwoorden. Maar ook grammaticaal zijn er verschillen. Zo bv. hanteert het Nederlands hoofdzakelijk de indicatief presens om een gebod uit te drukken terwijl het Spaans een *futuro de indicativo* gebruikt. De terminografische fiches laten niet toe om dit grondig uit te werken, maar dit gegeven wordt wel vermeld in het equivalentieveld en komt ook tot uiting in de drie contextgebonden voorbeelden die per term worden gegeven.

Besluit

Het project JuriGenT wenst in de eerste plaats te voldoen aan de noden van de vertaler: de databank moet hem in staat stellen de juridische tekst te begrijpen, maar vooral de gangbare equivalenten te vinden, zowel op niveau van de termen als op niveau van de formuleringen. Dat de termen geselecteerd werden uit corpora, samengesteld uit reële juridische teksten, moet een garantie zijn voor de accuraatheid van het opgenomen paradigma. Het elektronische karakter van het bestand draagt bij tot een efficiënte consultatie, waarbij zowel via een semasiologisch als onomasiologisch zoekpad informatie opgezocht kan worden.

Referenties

- Cabré, M. T. (2005). ¿Necesita un traductor saber y saber hacer terminología? Lezing in het kader van de *Karel V-Leerstool*. Universiteit Gent, Hogeschool Gent, op 24 maart.
- Cabré, M. T., Estopà, R., Freixa, J., Lorente, M., Martí, J. & Tebé, C. (2003). La enseñanza de la terminología en la traducción especializada: nuevas propuestas para viejos problemas. In N. Gallardo San Salvador (Ed.), *Terminología y traducción: un bosquejo de su evolución* (pp. 117-129). Granada: Atrio.
<http://www.upf.edu/pdi/iula/merce.lorente/docums/comunic1.pdf>
- Temmerman, R. (2000). *Towards new ways of terminology description. The sociocognitive approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vanden Bulcke, P. (2009). ¿Cómo tratar las asimetrías conceptuales en diccionarios o en bancos de datos jurídicos bilingües? In R. De Maeseneer et al. (Eds.), *El hispanismo omnipresente, homenaje a Robert Verdonk* (pp. 309-318). Antwerpen: University Press Antwerp.
- Vanden Bulcke, P. (2011). JuriGenT, tweetalige juridische databank ontworpen voor de vertaler: knelpunten en oplossingen. In E. Ruijsendaal & C. Wermuth (Eds.), *TiNT-dag 2010*. Reeks Terminologie in het Nederlandse Taalgebied, (pp. 13-30), Gent: Academia Press.
- Vanden Bulcke, P. & De Groote, C. (2011). La base de datos terminológica jurídica bilingüe: O sobre la necesidad de la inclusión de unidades de enlace. *ITL, Review of Applied Linguistics*, 162, 84-110.
- Vanden Bulcke, P. (2013). Dealing with deontic modality in a termbase: the case of Dutch and Spanish legal language. *Linguistica Antverpiensia New Series*. [aanvaard]